

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ОСНОВА ПОЗИЧКОВОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ КООПЕРАЦІЇ У СІЛЬГОСПВИРОБНИЦТВІ (СПРОБА ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ)

Р. Т. Баран, к. е. н., доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
Л. М. Баран, здобувач
Львівський національний аграрний університет

Розглянуто фінансово-правові аспекти позики, як виду позичкового капіталу для потреб кооперації у сільськогосподарському виробництві чи в агробізнесі та здійснено запроваджені авторами методи порівняльного аналізу з банківським кредитом.

Постановка проблеми. Визначення авторами теми наукового дослідження полягає у тому, щоб розглянути особливості фінансово-правової основи позики як інструменту бізнесу щодо поповнення фінансів сільськогосподарських підприємств, взагалі чи, зокрема їх обігових коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про позику, як правило, просто забувають що практики від сільгоспвиробництва, що науковці. Тому із тих нечисленних публікацій впливає, що цей вид позичкового капіталу не тільки не є розвиненим в Україні, а й взагалі мало досліджений у науково-практичному плані [1].

Мета та методика дослідження. У науковій роботі намагатимемося дослідити переваги та недоліки того чи іншого виду запозичення фінансових ресурсів, здійснити правовий та порівняльний аналіз цього інструментарію позичкового капіталу в сільгоспкооперації.

Викладення основного матеріалу. В процесі становлення бізнесу та його розвитку підприємці зіштовхуються із дефіцитом обігових коштів. У зв'язку з цим вони змушені шукати джерел додаткових дешевих фінансових надходжень, запроваджувати нові фінансово-кредитні механізми звертатися до запровадження форм позичкового капіталу. Одною із них є фінансова допомога у вигляді позики. Тому нами вирішено розглянути особливості позики як фінансового інструменту бізнесу на поповнення фінансів підприємств та порівняти їх з кредитами. У статті намагатимемося дослідити її переваги

та недоліки, здійснивши економіко-правовий аналіз і на основі отриманих результатів, запропонувати удосконалення. Законодавче регулювання позичкового капіталу регулюється окремою 71 главою кодексу [2]. Зокрема, договір позики встановлений у параграфі 1 і саме його Ст.Ст. 1046–1053, а кредити параграфом 2 Ст. Ст. 1054-1057 [2]. Із регулюючого законодавства цих відносин поміж учасниками ринків фінансових послуг і їх контрагентів чітко надає право саме на запозичення тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання. Так у разі з позикою це визначено ч. 4, 6 п. 1 Ст. 4 Закону [3]. Дозволяється здійснювати ці фінансові операції і іншими нормативно-правовими документами про, які через тезовість тут не згадується.

Отож одним із найпростіших зовнішніх джерел поповнення фінансів і особливо агробізнесу в галузі сільського господарства в умовах ринку є позика. Позика – це передача активів у грошовій або натуральній формі на певний обумовлений час від одного господарського суб'єкта іншому. З цих причин вона є фінансово-кредитним механізмом підтримки агропідприємництва, кооперації в АПК. При цьому треба мати на увазі, що позичковий капітал – це частина авансованого капіталу, сформована за рахунок ще не повернутих позичкових джерел, які повинні бути відшкодовані позичальникам через певний обумовлений строк і у зумовленій угодою формі. Саме так, багато відомих успішних підприємств переробних галузей промисловості у своїй практичній діяльності стараються працювати з допомогою інструмента, яким є, наприклад, кредиторська заборгованість, оформивши її як позику [4]. Наприклад, працюючи в умовах кооперації, сільгоспвиробники і переробна галузь, а також підприємства торгівлі мають змогу та правові підстави на використання саме позичкової форми капіталу. Кредитні ресурси для цього є надто дорогими, оскільки відсотки за їх користування визначаються банками і є в більшості випадків не прийнятними для її користувачів в АПК через надмірну їх організаційно-правову «зарегульованість». Не набуває тут широкого застосування й розвитуку і лізинг [5]

В економічно-правовому відношенні існують певні відмінності між позикою та кредитом за визначенням законом їх правовідносин. По-перше, вони розрізняються колом суб'єктів. Позика, як відомо може надаватися будь-якими особами (якщо вона формується за рахунок власних вільних коштів позичальника); кредит – тільки банками й/або іншими фінансовими установами. Тобто кредитування сільгоспкооперації здійснюється спеціалізованими фінорганізаціями. По-друге, вони (позика, кредити, лізинг, ф'ючерси, факторинг, тощо) розрізняються колом об'єктів. Позика може надаватися не тільки

грішми, а й речами, що визначені певними родовими ознаками. Кредит же – тільки грошовими коштами (у тимчасове обов'язково платне користування). По-третє, вони розрізняються умовами надання коштів та речей. Так, позика може бути процентною або безпроцентною (хоча згідно чинного податкового законодавства сплачується тільки ПДВ), а кредит завжди окрім ПДВ передбачає ще й нарахування відсотків. По-четверте, позика і кредит розрізняються і статусом наданих коштів. Важливою ознакою кредиту законодавство України визначає залучення коштів (на поворотній основі) від інших осіб для їхнього надання третім особам за додаткову плату. Наприклад, банківські установи, залучаючи на депозитарній основі кошти громадськості, останнім часом масово намагаються перетворити їх у кредитний капітал і розмістити у будь який спосіб в якості кредитів. Банківські кредити за рахунок залучених грошових коштів надаються на підставі виданої ліцензії і передбачають у більшості випадків заставу. Позика це фінансовий інструмент, що надається за власний рахунок і не супроводжується прямим або опосередкованим залученням чужих коштів або інших фінансових активів від інших осіб. Вона не вимагає наявності у позикодавця ліцензії. Розмежування договору позики та кредиту має велике практичне значення. Якщо стосовно згадуваних тут для прикладу, підприємств АПК, де підприємці можуть мати позики від підприємств-контрагентів переробної промисловості, то це вже подекуди здійснюється [6]. Це, так би мовити, господарсько-економічна сторона договорів позики і в якійсь мірі співпраця на ознаках спільної діяльності, тобто позика – це на наш погляд, ще й основа кооперації, отої форми вертикальної інтеграції в агробізнесі.

Іншою стороною цих двох форм позичкового капіталу є правове їх регулювання. Інститут договору позики у правовому відношенні врегульований, насамперед, положеннями параграфу 1 гл. 71 ЦКУ, іншими правовими актами, що регулюють означений вид договорів [2, 3]. Натомість комерційні кредити врегульовано параграфом 2 гл. 71 ЦКУ та ще й Господарським кодексом України (Ст.Ст. 345-349), Законом України «Про банки і банківську діяльність» тощо. Крім цього, питання забезпечення виконання відповідних зобов'язань по кредитах додатково встановлено Законами «Про заставу», «Про іпотеку», «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», тощо. Як бачимо, це суттєве організаційно-правове забезпечення кредитних відносин. І тому вони не завжди є прийнятними з причин не визначення «ризиків та виграшів» для конкурентоздатності національної системи агробізнесу [6]. «Дорогі грошові ресурси» не стимулюють українського товаровиробника на селі в АПК.

Отож згідно Ст. 1046 ЦКУ за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність іншій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості. Предметом договору позики є або грошові кошти (чисто фінансові засоби) або інші речі, визначені родовими ознаками, що їх позикодавець передає у власність позичальнику. Економічна сутність позики полягає у можливостях користування на певний термін чужими речами або грошима. Проте у вужчому юридичному розумінні позика зводиться не до користування чи розпорядження, а до розпорядження чужою власністю, оскільки предметом відповідного договору позики є витрачання грошей, використання паливно-енергетичних чи інших матеріальних ресурсів. Відтак ним передбачена передача цінностей, що є предметом договору позики, не у користування, а у власність позичальника. Відповідно, поверненню (тобто зворотному переходу з власності позичальника у власність позикодавця) підлягають не ті самі речі чи грошові кошти, а речі (кошти) такого ж роду, якості (суми). Договір позики є реальним, одностороннім, відплатним або безвідплатним, а тому його роль для кооперативів в АПК у забезпеченні сільського господарчого розвитку важко переоцінити. Особливо зміцнення кооперації сільгоспвиробників.

Звичайно, що якщо окрім правового вектора проаналізувати договір позики ще й у фінансово-економічному відношенні, то можемо встановити як позитивні, так і негативні її моменти. Найперше виділимо переваги такі як, для прикладу, зручність, оскільки для підприємництва і, особливо в АПК, немає необхідності отримувати кредити із відсотковими ставками, а потім купувати витратні матеріали. При умові нормальної угоди позики із переробними підприємствами в умовах кооперації із сільгоспвиробниками можна отримати їх, а після вирощування та продажу сільгосппродукції повернути позику коштами. Іншою додатковою вигодою від використання позичкового капіталу в період підвищення темпів інфляції є те, що відпадає необхідність отримання «високовартісних грошей», тобто кредитів. Це зумовлене тим, що в умовах дії договору позики повернення боргу здійснюється грошима меншої купівельної спроможності. Не потрібно у такому випадку також робити заставу майна чи інших активів. Якщо виникає зростання попиту і цін на сільськогосподарську продукцію, підприємства підвищують норму прибутку на авансований капітал, а значить, перетворюють позичковий капітал у додатковий позитивний

фактор економічної ефективності власної господарської діяльності і своєї фінансової стабільності. Збільшення ж частки позичкового капіталу у вигляді кредитів підвищує і ступінь ризику підприємств сільгоспооперації, оскільки при погіршенні кон'юнктури ринку така дія може призвести до істотного зниження прибутковості агробізнесу або навіть до їх збитковості. Ще одним негативом так би мовити, кредитної форми поповнення фінансово-грошових ресурсів, є той, коли зростає ризик зниження фінансової стійкості та платоспроможності підприємств АПК, що розраховують на кредити, то вони можуть понести серйозні втрати в умовах нестабільного зовнішнього середовища і макроекономічних процесів. Особливо цей висновок важливий в сьогоднішній Україні та реалій останнього часу, коли йде пряма загроза агресії країни, банківсько-фінансова система якої широко представлена тут. Негативним при варіанті позики є лише те, що при користуванні позику зростає потенційна можливість працювати в тіньовому секторі економіки держави. Цього, правда, не існує при отриманні банківських кредитів.

Висновок. Внаслідок порівняльного аналізу стану фінансових інструментів щодо позичкового капіталу для агробізнесу можемо констатувати недорозвиненість певних його механізмів. Розглядаючи позику у порівнянні з банківським кредитом, бачимо, що сприятливий економічний ефект загалом можливий виключно при умовах, коли матиме місце однаковість трактування позики органами контролю, а також фіскальними державними структурами. Для виду фінансових відносин з підтримки підприємництва і агробізнесу в АПК України й підвищення ролі кооперативів у забезпечення сільського розвитку українського суспільства є потреба розроблення та внесення змін та доповнень до Податкового кодексу України.

Список використаних джерел

1. Даценко О. І. Ринок факторингових послуг: проблеми розвитку та перспективи / О. І. Даценко // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 9. – С. 20–23. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1601071746288/pravo/dogovoripro_peredachu_groshovih_koshtivhttp://pidruchniki.ws/1601071746288/pravo/dogovori_pro_peredachu_groshovih_koshtiv
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III.
4. Господарський кодекс України : Коментар.– Х. : ТОВ «Одісей», 2004. – С. 667
5. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 року № 723/97-ВР.

6. Баран Р. Правові та економічні аспекти ризиків та виграшів національної системи агробізнесу в умовах глобалізації та реструктуризації сільськогосподарського виробництва України / Р. Баран, Л. Баран // Вісник Львівського нац. аграрного ун-ту: економіка АПК. Наукове видання. – 2011. – № 18 (1) – С. 99–106.